

Forord

Swahili eller Kiswahili som det hedder på swahili, er det mest udbredte afrikanske sprog i Afrika. Det skønnes at over 60 millioner mennesker taler og forstår swahili, og tallet kan meget vel være endnu højere.

Udbredelsen af swahili er koncentreret omkring Tanzania (inkl. Zanzibar), Kenya, Uganda, Comorerne og grænseegnene i de lande som støder op til dem. På grund af Tanzanias støtte til uafhængighedsbevægelserne i Zimbabwe og Sydafrika kan man også af og til støde på folk herfra, som taler swahili.

Historisk set var swahili et handelssprog på den østafrikanske kyst, fra Mocambique i syd til Somalia i nord. De første arabiske besøgende kaldte området for "sawahil" som betyder "kysten". Kolonisatorer, slavehandlere og missionærer brugte swahili som kontaktsprog for deres indtrængen i det centrale Afrika. På grund af dets slægtskab med andre bantusprog, var det anvendeligt ved kontakten til folk her.

Den største betydning for swahilis fortsatte udbredelse var udviklingen i Tanzania. Efter Tanzanias (Tanganyikas) uafhængighed i 1961, blev swahili gjort til både nationalt og officielt sprog i landet. Det var landets første præsident Julius K. Nyerere's forsøg på at samle mere end 120 forskellige stammer med hver deres lokale sprog, i en national enhed. Sammen med andre tiltag har dette medvirket til en fælles nationalfølelse og fredelig sameksistens til dato i Tanzania. I praksis betyder det at i landsbyer i selv de fjerneste afkroge af landet undervises der i swahili i skolerne, og al officiel kommunikation ned til laveste niveau foregår på swahili. Folk kan derfor uden nævneværdige problemer optage arbejde og hverv langt fra deres hjemegn. I de mange familier hvor forældrene kommer fra forskellige stammer bruges swahili som fællessprog og børnene har derfor swahili som førstesprog. I Dar es Salaam og andre store byer har millioner af opvoksede børn og unge ligeledes swahili som deres førstesprog. En udvikling der vil accelerere i fremtiden.

Også i Kenya blev swahili nationalt sprog efter uafhængigheden. Officiel embedsførelse og undervisning foregik og foregår dog på engelsk. Swahili anvendes derfor stadig mest i kystområderne og i de større byer.

Swahili tilhører familien af bantusprog. En gruppe af hundreder beslægtede stammesprog som geografisk strækker sig fra Sydafrika helt til det sydlige Cameroun i Vestafrika. Mere end 220 millioner mennesker i Afrika menes at tilhøre den etniske gruppe af bantuer, og tale et sprog hørende til bantufamilien. Det mest karakteristiske træk i slægtskabet mellem disse sprog er kongruensprincippet (lydoverenstemmelse), hvor navneordets begyndelseslyd/stavelse styrer de efterfølgende ord med præfikser og lyde. Et andet fællestræk er de sammenhængende udsagnsordsudtryk som udover selve udsagnsordsroden indeholder en tidsmarkør (tidsinfiks) og forskellige former for stedord.

Swahili har optaget låneord fra en mængde andre sprog. Flest fra arabisk og persisk, men også fra indiske dialekter, portugisisk, tysk og engelsk. Der har gennem tiden været strid om hvorvidt swahili er et afrikansk sprog eller en afart af arabisk. De første nedskrevne swahili beretninger var skrevet med arabiske skrifttegn. Sammen med de mange låneord fra arabisk og persisk, gav dette næring til forvirringen. Analyser har dog vist at swahili har bantusprogenes grundliggende karakteristika (se ovenstående). Ydermere har optælling bestemt at omkring 80% ordene i swahili er af bantu oprindelse, 12% fra arabisk/persisk og resten fra andre sprog.

På grund af swahilis store udbredelse forekommer flere forskellige dialekter. F.eks. Kiunguja på Zanzibar, Kiamu på Lamu, Kimvita fra Mombasa og Kingazija på Comorerne. Man vil generelt opleve at i Kenya er swahili ofte meget direkte og kortfattet, mens det i Tanzania stadig er høfligt og gennemført. Tæt på kysten anvendes mange arabiske låneord, hvorimod sproget i indlandet er mere "banturiseret". "Standard swahili" som det beskrives i mange ord- og lærebøger, er baseret på Zanzibar dialekten Kiunguja.

Det er forholdsvis nemt at tilegne sig et brugbart swahili. Hvis man derimod ønsker fuldt ud at kontrollere alle navneordklasser med alle deres overensstemmelser, er det straks sværere. Danskere har generelt nemt ved at fange rytmen i swahili med tryk på næstsidsste stavelse, alle ord ender på en vokal, ordstilling etc. Der hvor vi ofte falder igennem er vores flade udtale af a og ikke skelen mellem s og z.

Bogen henvender sig til almindelige mennesker uden andre forudsætninger for sprog, end hvad man kan erindre fra sin tid i grundskolen. Derfor titlen "Praktisk Swahili-Dansk. Den gør ikke krav på at indeholde samtlige udtalte og skrevne ord på swahili, men et udvalg af ord som ofte indgår i sproget som det tales i begyndelsen af det enogtyvende århundrede.

Introduktionsafsnittet er lagt an således at en person der endnu ikke kender til swahili, vil kunne lære sig de grundlæggende principper. Mere øvede personer kan genopfriske avancerede former f.eks. ”hvordan var det nu lige det var med ’HU formen’ eller ’Relativformen’?”.

Bogen er skrevet specielt med henblik på danskere der vil lære swahili. Men det er forfatterens håb at også swahilitalende vil kunne bruge specielt det kommende afsnit Dansk-Swahili (er endnu ikke færdiggjort) og dele af introduktionen, i deres bestræbelser på at lære sig dansk.

Forfatteren til denne kortfattede ordbog er ikke sprogekspert, men lægmand med stor interesse for swahili og Afrika. Bogen skal derfor opfattes som forfatterens personlige bidrag til samspillet mellem swahili og dansk.

En stor tak til Pili for hendes åbenhjertige svar på mine mange spørgsmål.

Hillerød, april 2003.